Lešehradeum v Pragi.

Prostor med dvema parkoma pod Santoško na Smíchovu je svet sam zase. Ko cveto sadovnjaki in španski bezeg, se koplje tiha, neprometna ulica Na Doubkové v morju cvetja. Idila v hrupu in trušču velemesta. In v tej tišini vila-muzej »Lešehradeum«, že po zunanjosti znamenita zaradi treh fresk leta 1928. umrlega slikarja in grafika V. H. Brunnerja. Tu živi in ustvarja pesnik, pisatelj, prevajalec, 62 letni, toda večno mladi Josef Maria Emanuel Lešetický z Lešehradu (* 15. XI. 1877 v Pragi). Tu, v podstrešni sobi, je živel F. X. Šalda, tu je stanoval kritik Fr. Sekanina in prenočil celó sam Otakar Březina.

Kaj je Lešehradeum? Lešehradeum je temelj k prvemu češkemu strokovnemu, izključno literarno-kulturnemu muzeju (arhivu), torej nekaj podobnega, kot so v Franciji muzej Viktorja Huga, zbirke bratov Goncourtov, Mickiewiczev muzej, ali v Nemčiji arhiv Nietzscheja, muzeji Wildenbrucha, Goetheja, Schillerja ali arhiv Tolstója v Rusiji. Tu so arhiv, knjižnica starih tiskov, bibliofilij in literature zlasti let okoli 1890 ter sobe z literarnimi in sodobnimi znamenitostmi.

Kdaj so nastale te zbirke? Pisatelj sam pravi, da je imel veselje do zbiranja od mladih nog; zbiral je tedaj raznovrstne krpe. To veselje mu ni samó ostalo, ampak se je sčasoma poglobilo. Nekoč mi je pravil pesnik, da menda ni na svetu stvari, da je ne bi bil zbiral. Misel, ustvariti literarno-kulturni arhiv, se je porodila Lešehradu okrog leta 1910. Videl je namreč, da starinoslovci zbirajo slike, porcelan, pohištvo, knjige itd., toda na rokopise pozabljajo. Lešehrad se je že od leta 1897. (doba njegovega prvega udejstvovanja v literaturi) zanimal za te, na Češkem prezirane rokopisne dokumente. Zato je zbiral doma in v tujini vse, kar se tiče predvsem češke, toda tudi vseslovanske kulturne in zgodovinske pomembnosti. Pozneje je začel zbirati še dokumente drugih narodov. Paralelno z rokopisi je Lešehrad zbiral knjige in slike. Toda socialne razmere so pogoltnile obe zadnji zbirki, niso pa v njem zmanjšale ljubezni do zbiranja. Zbiral je vse, glavno izkopanine, star denar, orožje, stare stroje, pergamente in v prvi vrsti rokopise. Za te »stare popisane papirje« se ni nihče brigal, prodajali so jih na tehtnico ali pa zastonj k starim knjigam. Od povsod: iz tiskarn, od prijateljev redakterjev, od pisateljev, umetnikov doma in v tujini, iz raznih avkcij so potovali rokopisi v malo stanovanje. V teku let se je nabralo gradivo in tako je počasi nastajal literarno-zgodovinski arhiv vseh narodov, ki danes obsega literarnozgodovinske spomine vse od l. 1250. do današnjih dni.

Na vsem tem je najbolj čudaško to, da je pisatelj sam prepričan, da ni pravi zbiralec in tudi nikoli ne bo, da je vse svoje zbirke umeval le kot pesnik. Iz zbranega materiala ni hotel zgraditi mrtvega muzeja, ampak narediti iz njega nekaj novega. »Zidal sem Lešehradeum kot pesniško delo. Je to verska rapsodija, ki ima v simfoniji moje tvorbe svoj ezoterni pomen.«

Ves material je Lešehrad prenesel v svojo vilo, ki jo je postavil l. 1911. na Doubkové. Vendar mu niso dovolile razmere, deloma rodbinske, deloma svetovna vojna, da bi nameravani arhiv realiziral. Tako so ostale njegove zbirke občinstvu nepristopne vse do 10. oktobra 1926, ko je Lešehrad odprl svoj arhiv. Od tedaj pa je pristopen vsako nedeljo vsem zastonj in vsakdo ima k zbirkam pristop. Vsako nedeljo je v arhivu živahno kot v panju, prihajajo stari in najmlajši, diskutira se o vsemogočih vprašanjih, o literaturi, o okultizmu itd. Pesnik Lešehrad namreč ni samo arhivar svojega muzeja, ampak tudi svetovno izobražen človek in prijatelj ter duhovni brat mlade in najmlajše generacije. — »Svetinja umetnosti« je imela od leta 1926. na tisoče obiskovalcev (med njimi od Slovencev Stanislav Kosovel in Božidar Borko), v nji je bilo prirejenih okrog 130 razstav in okrog 25 pre-

davanj. Gradivo Lešehradeja je bilo na razpolago literarnim zgodovinarjem (dr. Fr. Krčma, J. Borecký itd.), zbirke Lešehradeja so dopolnjevale razne razstave (»Bedřich Smetana«, »Knižnja kultura«, »Napoleonska razstava«, Razstava jugoslovanske knjige v Pragi itd.).

Pri obsežnosti gradiva je težka orientacija. Zato je vsa zbirka razdeljena na stroke: češka in tuja literatura, likovna umetnost, gledališče, politika, znanost, založbe in drugo (klerus, šport...). V vsaki stroki se vrste imena po abecedi. Vsaka oseba ima ovitek z imenom in kazalom. Rokopisi v ovitku so urejeni kronološko. Za rokopisi so reprodukcije in važni izrezki iz časopisov o tisti osebi. Večje celote abecedno urejenih ovitkov pridejo potem v zaščitne deske iz lepenke. Arhiv ima listkovi abecedni katalog in vse to dopolnjujejo biblioteka češke in svetovne literature, zgodovinske, znanstvene in okultistične knjige s priročno knjižnico katalogov, slovarjev, monografij in slično. Ta knjižnica je v posebnem oddelku Narodnega muzeja, spada pa pod Lešehradeum (ki ga bo pesnik po svoji smrti daroval češki deželi).

Arhivno gradivo obsega 150 fascikljev. Iz zgodovine češkega naroda se nahajajo v Lešehradeju dokumenti iz rudolfinske dobe, dokumenti iz 30 letne vojne (pismo Waldštejna,* Mansfelda, Piccolominija, Colloreda, Torstensona, dekreti Fridriha Falckega, Ferdinanda II. in III. itd.), dalje dokumenti iz dobe zatiranja češkega naroda, iz dobe prebujenja, svetovne vojne. Zgodovina tujih narodov obsega nekoliko fascikljev. Hugenotska doba, dokumenti iz velike francoske revolucije, spomini in rokopisi Napoleona I., njegove rodbine, maršalov, generalov, državnikov, umetnikov one dobe, dalje dokumenti iz razcveta in propadanja poljske države, pismo predzadnjega pruskega vladarja iz l. 1632., ki je bil še Slovan, doba poljskih in ogrskih revolucij, zedinjenje Italije... vse to in še mnogo drugega najdete v Lešehradeju. Fascikel gledališče obsega češke in tuje igralce od 18. stoletja dalje, likovna umetnost: umetnike od 17. stoletja naprej, znanstvo: znanstvenike od 18. stoletja naprej, verske struje: doba husitstva, češkobratrstva, katolicizma (papeške bulle). Literatura češka obsega: predstavnike klasične in romantične dobe (Mácha, Erben, Lumirovci), pa tudi najnovejšo (simbolismus — Březina, dekadenca — Hlaváček, poetismus — Nezval). V manjšem obsegu se nahaja tu tudi vseslovanska literatura. Radostno preseneti obsežnost dokumentov iz slovenske literature. Lešehrad je poznal več slovenskih literatov (Dermota...), prevedel je 2 pesmi iz Župančiča (ena je objavljena v knjigi »Torsa« — Premnogo noč). Zaradi zanimivosti navedem tudi imena naših književnikov, ki so tu zastopani: Ivan Albrecht, Ivan Cankar, Finžgar, Gangl, Govekar, Gradnik, Ivan Hribar, Bartolomej Kopitar (pismo iz 28. julija 1938), Srečko Kosovel, Stanislav Kosovel, dr. Krek, Vlad. Levstik, Fran Milčinski, M. Murko, Stritar, Župančič (pesem Božična zdravica). Poleg slovanskih literatur se nahajajo v Lešehradeju dokumenti iz nemške (Goethe, Mombert), francoske (Balzac, Hugo, Baudelaire) itd. književnosti.

Poleg rokopisnih zbirk so v Lešihradeju še zbirke starih knjig (incunabule in palaeotypi), bibliofilije, prve izdaje (Máchov »Máj«, Némcove »Babička« s podpisom), bakrorezi in lesorezi, risbe, medalje in star denar, izkopanine (mumije), porcelan kupica Bedřcha Smetane), staro pohištvo, bibeloti in drugo.

Toda vse to je samo gradivo za temelj arhiva, kajti zbirke takega arhiva morajo rasti z dobo in morajo se izpopolnjevati. Temelji so pa trdni in stvari Lešehradeja niso mrtve. Živijo življenje onih, ki so se jih dotikali, ko so gledali nanje, in so v nje zakleli svoje življenje. Sama zamisel Lešehradeja pa je vredna, da se z njo seznanijo tudi Slovenci.

Dušan Ludvik.

* Wallensteina.